

köztünk munkálkodásuk szép darabjait, amelyet megbecsüléssel és szeretettel fogadunk.

Benedek Katalin

(Elhangzott 2003. április 7-én, a Budaörsi Örmény Kisebbségi Önkormányzat I. magyarörmény képzőművészeti tárlatának megnyitóján a Jókai Mór Művelődési Központ kiállítótermében.)

*****

Édesanyák és lovagok

Nem tudom, hogy csak egy-egy tájékon van-e így, de gyermekkoromban a Háromszékről származó nagyanyámtól is, a Maros mellől, Marosújvár s Gyulafehérvár környékén nevelkedett édesanyámtól is mindig azt hallottam, hogy május a Mária hónapja. Azért vagyok bizonytalan, mert egyházi naptárunkban egyetlen egy Mária-ünnep sem esik májusra, azaz a hivatalos szertartásrendben nyoma sincs a hónap illetén elkötelezettségének. Így aztán, bizonytalanságomat megkerülve, kezdem két áprilisi dátum említésével.

Az elmúlt hónap igencsak említésre méltó napja 23-a: Adalbert. A név viselője (956-997) cseh főúri családból származott, majd bencés szerzetes lett, s a későbbi II. Ottó császár barátja. Nagy része volt a magyarság térítésében. Hazánkban, Géza fejedelem idején 992 és 994 között működött, megkeresztelte a fejedelmet, valamint fiát, Vajkot. Porosz földön halt vértanúhalált s már kezdettől fogva szentként tisztelték, de fényét - különösen a Kárpát-medencében - elhomályosította a következő nap, április 24-e.

Ez ugyanis Szent György napja, a sárkányölő lovagé.

A Vatikán néhány évtizede őt is törölte a szentek hivatalos sorából. Jogosan, érthetően: ha a szentek valóságos emberek, akik valamilyen tettükkel vagy életvitelükkel különösen rászolgáltak arra, hogy példaképül állítsa őket az Egyház a hívek elé, akkor a népmesei indíttatású György lovag mesés alakját nem kell, nem szabad szentként tisztelni.

Igen ám, de nem úgy a hagyomány! Lássuk csak: György lovag Krisztus híve s történetesen egy városhoz ér, amelynek sárkánya van (ilyesmit a mondák és a népmesék az elmúlt négyezer év során igen sok városról állítanak). A sárkány sarcol; etetni kell, még hozzá emberáldozattal, az is természetes, hogy szüzlányokkal (ősi, ködbe vésző totemkultuszok emléke). S itt az óriási tragédia, a sárkány a város minden fiatal lányát megette már, így aztán a király lányán a sor. (Ez viszont kitűnő, kedves feudális vonás, ami persze a történet illetén formában való kialakulásának ősi, hatalmi-szerkezeti korára utal: mert a többi polgár lánya még csak-csak, na de a királyé... ! A sárkány tehát az adott világrendet borítja fel, ha még a királylányt is megeszi.)

György persze megküzd, győz, a várost kereszténységre téríti, majd mit sem törődve azzal, hogy a királylányt jutalmul feleségül vehetné - továbbáll. Úgynevezett kóbor lovag volt, a lovagkor ideálja. Ez a legközkeletűbb György-képzet s ez tulajdonképpen a lovag epitetonja is: sárkányölő Szent György, a lovag. Így ábrázolja művészettörténetünk egyik leghíresebb szobra is, a Kolozsvári-testvérek műve. György - mint Bálint Sándor írja Ünnepi Kalendárium című, a hitvilág néprajzát feldolgozó nagyszerű művében - „a hit diadalmas hőseként, győzhetetlen katonájaként, emberi példaként élt Dömötörrel, Mártonnal, Móriccal, Compostelai Jakabbal, a mi László királyunkkal egyetemben a középkor lovagi világában”.

Számos Kárpát-medencei helység a nevében őrzi: Balaton- Duna- Mező- Tótszentgyörgy, vagy a felvidéki Baranya-Borsod- Bur- Garam- Gombos- Turócs-Szentgyörgy, illetve Csík- Erdő-Sepsi- Torockószentgyörgy - hogy csak néhányat említsünk.

A Szent György-legenda érdekes továbbélése, hogy a Magyar Királyság területén oly élénk

egyházi-népi kultusz nyomán alapította a sárkányrend elnevezésű lovagi közösséget Zsigmond király-császár és Borbála királyné 1408-ban (jelvénye kereszt, amelyről lent egy sárkány függött). A megöleendő sárkányt a trónkövetelők és eretnekek jelentették. Tudjuk, hogy a „sárkány” szó számos indoeurópai nyelvben, így a románban is a „drak” tőből ered (latinul draco, draconis).

Bizonyos kegyetlen oláh vajda, akit - tepes (ejtsd: cepes), vagyis „karós” (tessék a „csép” szóra gondolni!) néven is emleget a történetírás, mert gyakori és kedvenc kivégeztetési módja volt a karóba húztatás, lévén amúgy ennek a lovagrendnek a tagja, Drakula néven vált az utókor képregényes vámpír-figurájává. (Német játékfilmesek tettek sokat azért, hogy Hunyadi János vajdahunyadi várát a külföldi közvélemény ezzel a „vérszívó Drakula-vámpír-szadista” alakkal társítsa.)

Ám a valódi Zsigmond-féle lovagi társaságnak - egyebek között - volt egy igen érdekes szabálya: a rend bármely tagjának halála alkalmából a lovagok egy napig gyászruhát hordtak, amelyet másnap alamizsnával együtt kötelesek voltak Krisztus szegényének ajándékozni (ugyancsak Bálint Sándor könyvéből).

Mélységesen mély a múltnak kútja és mindig meglepően gazdag az emberi világ tárháza...

De most lássuk májust, hiszen úgy tanultam, hogy május Mária hónapja. Van ugyan ebben a szép hónapban Flórián (néhány helyen, népnyelven: Furgyán), aki nem bevásárlóközpontnak született, hanem római katonatiszt volt a hagyomány szerint, s a tűzoltók védőszentje, így olyanoké is, akik a tűzzel kapcsolatban állnak (kovács, fazekas, sörfőző). Van Mónika (akit viszont nem egy tévécsatorna talált ki, hanem Szent Ágoston édesanyja volt), van olajbafőtt János, az egri egyházmegye védőszentje, akinek legenda szerinti olajba főzetését a magyar későgót egyik leghíresebb alkotásán, Lócsei Pál fafaragóművész híres művén, a lócsei Jakab-templom főoltárán is láthatjuk.

Van a három „hírhedt” májusi, a fagyosságok (12, 13, 14: Pongrác, Szervác, Bonifác), van Csehország védőszentje, Nepomuki Szent János (Jan Nepomucen), aki - lévén a Moldva folyó vizébe fojtották, történetileg tisztázatlan okokból - a vízzel kapcsolatos foglalkozások védőszentje, s a Kárpát-medencében gyakorta állították fel szobrát folyóvizek mentén, hidakon, vagy hídfőkön is. S végül van május 31-én Petronella, aki Szent Péter leánya volt, a középkori Magyarországon számon is tartották. (Szent Péter ugyanis nem élt cölibátusban.)

Nagy léptekkel, sok-sok részletet kihagyva, de végigjártuk a májusi naptárat, s Mária nincs benne sehol. A május valahogy mégis Mária hónapja: ekkor ugyanis felmosolyodik a világ. Pedig a Mária (Miriam) név eredeti jelentése igen érdekes, hiszen két rokon fogalomkört jelöl: egyrészt „keserű, szomorú”, másrészt „ellenálló, lázadó”.

Volt egykor egy szürke darócruhás galileai asszony, aki tiszta szeretetben fiút szült és férjével kettesben úgy döntöttek, hogy Jézus lesz a neve. Ezt a fiút felnevelte tisztességgel s ez a fiú bizonyára vissza-visszatért anyjához. Ha másért nem, hát azért, hogy elrémítően nehéz hivatásához megint és megint egy kicsi erőt kapjon tőle: hogy az édesanyja útjára bocsássa (amelyet neki be kell járnia, mert ezért jött a világra). Vissza-visszatért, hogy amikor az édesanyja megkérdezi:

- Mikor jössz, fiam?

Ő bizalommal azt válaszolhassa:

- Nem tudom, édesanyám - mert tudja, megbízhatóan tudja, hogy az édesanyja félszegen elmosolyodik, majd integetés közben csak ennyit mond:

- Jézus, vigyázz magadra! - miközben az asszony pedig tudja, édesanyaként érzi, hogy a fia nem azért megy az útra (amely végülis keresztút lesz), hogy önmagára vigyázzon.

De ez az édesanyai elbocsátó, megnyugtató szó kell. Enélkül nem lehet. S ebben benne van az

a bizonyosság is, hogy amikor a fiú a kereszten kiszenved, az édesanyja akkor is ott van. És amikor a testét leveszik, akkor Mária anya egyszerűen, emberien, női, anyai érzelmei és keserve összességével kétségbeesik: siratja a fiát. Joga van hozzá, mert fia egész élete során mindig ott volt, mindig az édesanyja volt. Nem csupán megszülte. Nem, nem! Valójában nem a betlehemek lágy dallamai szólnak Máriáról, az édesanyjáról. Szülni minden egészséges testű nő tud: biológiai adottság. De felnevelni és azt éreztetni egy (Jézus esetében rövid) életen át: hallgatlak, fiam, veled vagyok, fiam... az a nehéz.

Ez tehát Húsvét. Húsvét legalább annyira szól Mária édesanyjáról, mint a Feltámadotról. És mindkettő, így együtt az ember reménye.

Húsvét után előbb-utóbb (ezúttal a Húsvét-számítás összefüggései miatt viszonylag hamar) itt a május: Mária hónapja.

Talán ez is vezérelhette a történelmileg új, szép szokás kialakulását: május első vasárnapja az édesanyák ünnepe. Isten éltesse őket s tartsa meg őket nekünk, az emberiségnek úgy, hogy ne csak világra hozni tudjanak, mert az csak biológiai összefüggés. Szeressetek, neveljétek minket és aggódjatok értünk, kiröppenő fiakért és lányokért, édesanyák, folyamatosan.

dcs

*****

Örményekre emlékezve *(második rész)*

Kovánián Haruttyunnál senki sem tudta volna jobban megkedveltetni velem az örmény népet. Ő adta kezembe „A Musza Dag negyven napja”-t, amit egy szuszra olvastam végig, mélyen meghatódva a könyv szereplőinek kegyetlen sorsán. Aztán egy orosz régész nő csodálatos könyve következett, aki Lengyelországból követi az időben visszafelé az Ararátig ennek a sokat próbált, edzett népnek a sorsát. Itt találkoztam először a katolikus szóval és Ecsmiadzinna. Az egész könyvből a végtelen tisztelet és csodálat hangulata áradt. Gábor Miklós Ala-tau Ararátja csak hab volt a tortán. Aztán teltek-múltak az évek és nem gondoltam arra, hogy egyszer valami közöm lesz az erdélyi örménység egyik legkiválóbb alakjához, **Czárán Gyulához**, a bihari turizmus nagy mecénásához és egyben művelőjéhez. Pedig így történt, mégpedig drága édesapámnak köszönhetően. Valami rejtelmes és sorsszerű véletlen őt rendelte a seprősi Czáránok földi maradványainak megmentésére.

A Lengyelországból menekült, jómódú örmény család először Gyergyószentmiklóson, majd az arad-megyei Seprősön (Sepraus) telepedett le a XVI. században. A XVIII. században a község római katolikus temetőjében kápolnát és alatta sírboltot építettek. A II. világháború és a kommunizmus győzelme nemcsak a virágzó polgári rendet zúzta szét a faluban, hanem magát a Czárán családot is. Az új, „népi” hatalom rátette a kezét ingó és ingatlan vagyonyukra. Azokat a Czáránokat, akik idejekorán nem menekültek külföldre, különböző kényszerlakhelyekre száműzték. A Czárán-kápolnával egyelőre nem tudtak mit kezdeni, sem irodának, sem raktárnak nem felelt meg. Hívek híján hagyták, hogy magába roskadjon az idő szorításában. A mindenható helyi tanács a kilencszázhetvenes években elérkezettnek látta az időt, hogy végérvényesen megszabaduljon „a falu központjának forgalmát akadályozó” építménytől. Rögtön eszükbe jutott az Erzsébetvárosba (Dumbráveni) deportált Czárán István, aki lám-lám, újból tulajdonossá lépett elő - mivel a néptanács elnöke írásban szólította fel a kápolna tatarozására; mert ha ez nem történik meg, kezdeményezni fogják annak lebontását. Czárán István ekkor már a hetvenes éveit taposta és anyagilag nem tudta támogatni a tatarozást. Menteni próbálva családja nyughelyét, felajánlotta a kápolnát a temesvári római katolikus Püspöki Hivatalnak. Javaslatát elutasították.